

พุทธธรรมกับวิกฤตศรัทธาทางการเมือง

BUDDHIST TEACHINGS AND THE CRISIS OF POLITICAL FAITH

ประพันธ์ นีกะระโทก, เจ้าอธิการอินทร์นุช สุวณฺโณ และภาณุวัฒน์ นุ่นอ่อน

Praphan Nuek-kathok, Chao Athikan Innut Suvanno and Panuwat Nonoon

นักวิชาการอิสระ

Independent Researcher

Corresponding Author E-mail: panuwat8351@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวิกฤตศรัทธาทางการเมือง วิเคราะห์บทบาทของพุทธธรรมในการส่งเสริมความชอบธรรมในการใช้อำนาจอธิปไตย และเสนอแนวทางการประยุกต์พุทธธรรมเพื่อฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสารและการวิเคราะห์เชิงแนวคิดจากหลักพุทธธรรม หลักประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาลวิกฤตศรัทธาทางการเมืองมีสาเหตุสำคัญจากการใช้อำนาจโดยขาดความรับผิดชอบ การทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่โปร่งใส ความไม่เป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมาย และข้อจำกัดของกลไกตรวจสอบอำนาจรัฐ ซึ่งส่งผลให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อผู้ปกครองและสถาบันทางการเมือง การฟื้นฟูศรัทธาทางการเมืองจึงต้องอาศัยการพัฒนาคุณธรรมของผู้ใช้อำนาจควบคู่กับการปรับปรุงระบบบริหารงานภาครัฐและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้ สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เรื่อง พุทธธรรม 4 มิติ เพื่อฟื้นฟูศรัทธาทางการเมือง ประกอบด้วย มิติที่ 1 คุณธรรมของผู้นำตามหลักทศพิธราชธรรม มิติที่ 2 การบริหารงานที่เป็นธรรมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ร่วมกับหลักธรรมาภิบาล มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักเมตตา กรุณา และปัญญา และมิติที่ 4 การตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจตามหลักอคติ 4 ควบคู่กับกลไกตรวจสอบตามกฎหมาย การบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับหลักประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการใช้อำนาจอธิปไตยอย่างมีคุณธรรม โปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ อันนำไปสู่การเสริมสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ฟื้นฟูความไว้วางใจของประชาชน และส่งเสริมการพัฒนาธรรมาภิบาลประชาธิปไตย

คำสำคัญ: พุทธธรรม; วิกฤตศรัทธาทางการเมือง; ความชอบธรรมทางการเมือง

Abstract

This academic article aims to examine the concept of a crisis of political legitimacy, analyze the role of Buddhist principles in fostering the legitimacy of state power, and propose ways to apply these principles to restore trust between those in power and the public. The

study employs a documentary research approach and conceptual analysis, drawing upon Buddhist teachings, democratic principles, and the framework of good governance. A crisis of political legitimacy often stems from the irresponsible exercise of power, corruption, a lack of transparency, inequitable law enforcement, and limitations within the mechanisms designed to hold state power accountable—all of which erode public confidence in those who govern and in political institutions. Restoring political legitimacy requires both the cultivation of moral integrity among those in power and the improvement of public administration systems, alongside the promotion of civic participation. This study synthesizes a new framework—a four-dimensional model of Buddhist principles—to restore political legitimacy: the first dimension focuses on the moral integrity of leaders based on the Dasavidha-rajadhamma (the Ten Virtues of a Ruler); the second emphasizes equitable administration through the Sangahavattu (the Four Bases of Social Harmony) integrated with good governance; the third promotes public participation grounded in metta (loving-kindness), karuna (compassion), and panna (wisdom); and the fourth addresses the oversight and balancing of power by applying the Akati (the Four Biases to be avoided) alongside formal legal accountability mechanisms. Integrating Buddhist principles with democracy and good governance serves as a vital approach to ensuring that state power is exercised with moral integrity, transparency, fairness, and accountability, which leads to strengthening political legitimacy, restoring public trust, and fostering the development of the democratic system.

Keywords: Buddhist Principles; Crisis of Political Faith; Political Legitimacy

บทนำ

การเมืองเป็นกลไกสำคัญในการจัดสรรอำนาจและทรัพยากรของสังคม ตลอดจนกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในระบอบประชาธิปไตยที่ยึดถือหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน การใช้อำนาจทางการเมืองจึงจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความชอบธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน อย่างไรก็ตาม เมื่อการใช้อำนาจรัฐไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม นักการเมืองขาดความรับผิดชอบ การทุจริตยังคงเกิดขึ้น หรือกระบวนการตรวจสอบอำนาจไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลให้ประชาชนเกิดความสงสัยต่อความสุจริตและความชอบธรรมของผู้ปกครอง ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจนำไปสู่วิกฤตศรัทธาทางการเมือง ซึ่งมีได้หมายถึงเพียงการไม่เชื่อมั่นในตัวบุคคลหรือรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความคลางแคลงใจต่อระบบการเมือง สถาบันทางการเมือง และกระบวนการประชาธิปไตยโดยรวมด้วย (ธนศวร์ เจริญเมือง , 2540)

วิกฤตศรัทธาทางการเมืองเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับทั้งพฤติกรรมของผู้ใช้

อำนาจ โครงสร้างทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง และความคาดหวังของประชาชน เมื่อความเชื่อมั่นต่อผู้ปกครองลดลง ความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนอาจอ่อนแอลง ขณะที่ความขัดแย้งทางการเมืองมีแนวโน้มทวีความรุนแรงขึ้น หากประชาชนมองว่ากฎหมายและกลไกของรัฐถูกนำมาใช้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มมากกว่าคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกไม่เป็นธรรมก็อาจขยายตัวจนกลายเป็นความไม่ไว้วางใจต่อระบบการเมืองทั้งระบบ ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขวิกฤตศรัทธาทางการเมืองจึงไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการเปลี่ยนตัวผู้นำหรือการปรับปรุงกลไกทางกฎหมายเท่านั้น แต่จำเป็นต้องพิจารณาถึงคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบของผู้ใช้อำนาจ ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและวิจรรณญาณทางการเมืองของประชาชน (ลิขิต ธีรเวคิน, 2552)

พุทธธรรมสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพิจารณาปัญหาทางการเมือง โดยมุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งในด้านความประพฤติ จิตใจ และปัญญา หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา สามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การควบคุมตนเอง และการพิจารณาปัญหาอย่างมีเหตุผล ขณะที่หลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา สะท้อนแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การช่วยเหลือเกื้อกูล และการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ หลักธรรมสำหรับผู้ปกครอง เช่น ทศพิธราชธรรม ยังสามารถนำมาพิจารณาในฐานะกรอบจริยธรรมของผู้ใช้อำนาจ โดยเน้นการให้ การรักษาวินัย ความซื่อตรง ความอดทน และการไม่ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตน หลักธรรมเหล่านี้มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทดแทนกฎหมายหรือกลไกตรวจสอบตามระบอบประชาธิปไตย แต่สามารถทำหน้าที่เป็นพื้นฐานทางจริยธรรมที่สนับสนุนให้การใช้อำนาจเป็นไปอย่างมีความรับผิดชอบและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม (อริย์ธัช แก้วเกาะสบบัว, 2559)

การนำพุทธธรรมมาอธิบายและแก้ไขวิกฤตศรัทธาทางการเมืองจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน เพราะปัญหาทางการเมืองมิได้เกิดจากการขาดคุณธรรมของบุคคลเพียงอย่างเดียว หากยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจ ความเหลื่อมล้ำ การบังคับใช้กฎหมาย และประสิทธิภาพของสถาบันทางการเมืองด้วย การส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีคุณธรรมจึงต้องดำเนินควบคู่กับการสร้างระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ตรวจสอบการใช้อำนาจ และเรียกร้องความรับผิดชอบต่ออย่างเป็นรูปธรรม ในทำนองเดียวกัน การส่งเสริมคุณธรรมแก่ประชาชนควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาความรู้เท่าทันทางการเมือง เพื่อให้สามารถแยกแยะข้อมูลข่าวสาร ตรวจสอบข้อเท็จจริง และตัดสินใจทางการเมืองบนพื้นฐานของเหตุผลมากกว่าอคติหรือความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคล (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2558)

พุทธธรรมกับวิกฤตศรัทธาทางการเมือง จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรมกับปัญหาความเชื่อมั่นทางการเมือง โดยพิจารณาสาเหตุและลักษณะของวิกฤตศรัทธา บทบาทของหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมจริยธรรมทางการเมือง ตลอดจนแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธธรรมร่วมกับหลักการประชาธิปไตยและกลไกตรวจสอบอำนาจรัฐ เพื่อเสนอแนวทางฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การฟื้นฟูศรัทธาทางการเมืองมิใช่การเรียกร้องให้ประชาชนเชื่อมั่นในผู้มีอำนาจโดยปราศจากข้อสงสัย หากแต่เป็นการสร้างเงื่อนไขที่ทำให้ความเชื่อมั่นเกิดขึ้นจากการกระทำที่ตรวจสอบได้ ความรับผิดชอบที่เป็น

รูปธรรม และระบบการเมืองที่ยึดมั่นในความยุติธรรม โดยมีพุทธธรรมเป็นแนวทางส่งเสริมคุณภาพทางจริยธรรม และมีหลักประชาธิปไตยเป็นกรอบรับรองสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชน (พระราชมณเฑียรธรรม ประยุทธ์ ปยุตโต, 2526)

แนวคิดเกี่ยวกับวิกฤตศรัทธาทางการเมือง

วิกฤตศรัทธาทางการเมือง สภาวะที่ประชาชนเกิดความไม่เชื่อมั่นหรือมีความไว้วางใจลดลงต่อผู้ปกครอง รัฐบาล และสถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะความเชื่อมั่นว่าผู้ใช้อำนาจจะสามารถบริหารประเทศเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างสุจริต เป็นธรรม และมีความรับผิดชอบ ความศรัทธาทางการเมืองจึงมีได้หมายถึงการขึ้นชื่อนักการเมืองหรือการสนับสนุนรัฐบาลเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงความเชื่อมั่นต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง การบังคับใช้กฎหมาย และความสามารถของระบบการเมืองในการแก้ไขปัญหาของประชาชน สาเหตุของวิกฤตศรัทธาทางการเมืองสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัย ประการแรก คือ การใช้อำนาจโดยขาดความรับผิดชอบ เช่น การตัดสินใจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชน การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน และการไม่ยอมรับข้อผิดพลาดในการปฏิบัติหน้าที่ ประการที่สอง คือ การขาดความโปร่งใสในการบริหารงานของรัฐ ซึ่งทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลหรือทำความเข้าใจเหตุผลเบื้องหลังการตัดสินใจของผู้มีอำนาจได้อย่างเพียงพอ ประการที่สาม คือ ความไม่เป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมายและการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ หากประชาชนรู้สึกว่าคุณค่าบางกลุ่มได้รับสิทธิพิเศษ ขณะที่ประชาชนทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียม ย่อมส่งผลต่อความเชื่อมั่นในระบบการเมือง ประการที่สี่ คือ ความล้มเหลวในการตอบสนองต่อปัญหาของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาค่าครองชีพ ความเหลื่อมล้ำ และคุณภาพชีวิต ซึ่งอาจทำให้ประชาชนตั้งคำถามถึงความสามารถและความรับผิดชอบต่อผู้ปกครอง (พระครูธรรมธรวรวิจิตร จิตตญาณ (สุวรรณจุ), 2566)

การสื่อสารทางการเมืองยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อตัวของความศรัทธาและความไม่ไว้วางใจ หากผู้มีอำนาจขาดการสื่อสารที่ชัดเจน ไม่เปิดเผยข้อมูลที่จำเป็น หรือไม่รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ย่อมทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน ขณะเดียวกัน การเผยแพร่ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนและการแสดงความคิดเห็นที่ขาดการตรวจสอบในสื่อสังคมออนไลน์ก็อาจทำให้เกิดความขัดแย้งขยายตัวมากขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหรือการตรวจสอบผู้มีอำนาจมิได้เป็นสิ่งที่แสดงถึงวิกฤตศรัทธาเสมอไป เพราะการตั้งคำถามและการแสดงออกอย่างเสรีเป็นส่วนสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ประชาชนยังเชื่อมั่นหรือไม่ว่าระบบการเมืองสามารถรับฟังข้อเรียกร้อง แก้ไขข้อผิดพลาด และสร้างความเป็นธรรมได้

ผลกระทบของวิกฤตศรัทธาทางการเมืองปรากฏได้ทั้งในระดับบุคคล สังคม และระบบการเมือง ในระดับบุคคล ประชาชนอาจรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ จึงลดความสนใจหรือไม่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ในระดับสังคม ความไม่ไว้วางใจอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง การแบ่งฝ่าย และการมองผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างเป็นฝ่ายตรงข้าม ส่วนในระดับระบบการเมือง วิกฤตศรัทธาอาจทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐขาดความร่วมมือจากประชาชน และทำให้การแก้ไขปัญหา

ส่วนรวมเป็นไปได้อย่างขึ้นความศรัทธาทางการเมืองไม่ควรเกิดจากการยอมรับผู้ปกครองโดยปราศจากการตรวจสอบ แต่ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูล เหตุผล ความรับผิดชอบ และการปฏิบัติหน้าที่ที่ประชาชนสามารถประเมินได้ ดังนั้น การฟื้นฟูศรัทธาทางการเมืองจึงไม่ใช่การเรียกร้องให้ประชาชนกลับมาเชื่อมั่นในผู้มีอำนาจเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องสร้างเงื่อนไขที่ทำให้ผู้มีอำนาจแสดงความสุจริต เปิดเผยข้อมูล ยอมรับการตรวจสอบ และเคารพสิทธิของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักวิจัย ซูเปอร์โพล, 2568)

พุทธธรรมกับความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐ

ความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐ หมายถึง การที่การใช้อำนาจทางการเมืองได้รับการยอมรับบนพื้นฐานของกฎหมาย กติกาที่เป็นธรรม ความรับผิดชอบ และการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม การใช้อำนาจที่ชอบธรรมจึงมิได้พิจารณาเพียงว่าผู้ปกครองได้ตำแหน่งมาอย่างถูกต้องหรือไม่เท่านั้น แต่ยังต้องพิจารณาว่าการปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามกฎหมาย เคารพสิทธิของประชาชน และสามารถอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจได้หรือไม่ ในมิตินี้ พุทธธรรมสามารถนำมาใช้เป็นกรอบพิจารณาคุณธรรมของผู้ใช้อำนาจ เพื่อส่งเสริมให้การบริหารบ้านเมืองตั้งอยู่บนความสุจริต ความเมตตา และความเป็นธรรม โดยมีหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ดังต่อไปนี้

1. ทศพิธราชธรรมกับคุณธรรมของผู้ใช้อำนาจ ทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงคุณธรรมสิบประการของผู้ปกครอง ได้แก่ ทาน ศีล ปริจจาคะ อาชชวะ มัททวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ หลักธรรมดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาความรับผิดชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ โดยเฉพาะการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความซื่อตรง การควบคุมตนเอง การไม่ใช้ความรุนแรง และการไม่ประพฤติดุติทานองคลองธรรมเมื่อพิจารณาในบริบททางการเมือง ความซื่อตรงเป็นคุณธรรมที่ช่วยลดปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ ขณะที่การเสียสละช่วยให้ผู้ใช้อำนาจคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนมากกว่าผลประโยชน์ของตนเองหรือพวกพ้อง ส่วนความอดทนและการไม่โกรธง่าย ช่วยส่งเสริมให้ผู้นำสามารถรับฟังคำวิจารณ์และจัดการกับความขัดแย้งด้วยเหตุผล สำหรับหลักความไม่คลาดเคลื่อนจากธรรม สามารถนำมาพิจารณาในแง่การรักษาความถูกต้องและความเป็นธรรมในการปกครอง ไม่ใช่การใช้อำนาจตามความพอใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง การนำทศพิธราชธรรมมาใช้จึงช่วยเน้นย้ำว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ควรใช้อำนาจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ แต่ควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบต่อความเดือดร้อนของประชาชน อย่างไรก็ตาม คุณธรรมของผู้นำต้องดำเนินควบคู่กับกฎหมายและระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ เพราะแม้ผู้ปกครองจะประกาศตนว่ามีคุณธรรม แต่หากไม่มีหลักประกันให้ประชาชนตรวจสอบการใช้อำนาจได้ ก็ยังไม่อาจรับประกันความชอบธรรมในการปกครองได้อย่างสมบูรณ์

2. สังคหัตถ์ 4 กับการสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน สังคหัตถ์ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา หลักธรรมทั้งสี่ประการสามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของรัฐและการสร้างความสัมพันธ์

ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ทาน การให้และการแบ่งปัน ในทางการเมืองสามารถเชื่อมโยงกับการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะและการให้บริการของรัฐอย่างคำนึงถึงความจำเป็นของประชาชนโดยไม่เลือกปฏิบัติเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง ปิยวาจา หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่สุภาพและสร้างสรรค์สามารถนำมาใช้กับการสื่อสารของผู้นำและหน่วยงานรัฐ โดยเน้นการให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา การรับฟังความคิดเห็น และการอธิบายเหตุผลของนโยบายโดยไม่ดูหมิ่นผู้เห็นต่าง อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ สามารถเชื่อมโยงกับการปฏิบัติหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชนอย่างจริงจัง ส่วนสมานัตตา หมายถึง การวางตนสม่ำเสมอและสมอบถนสมอบลาย สามารถประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอภาคและการรักษามาตรฐานการทำงานอย่างต่อเนื่อง

หลักสังคหวัตถุ 4 จึงช่วยให้เห็นว่า ความไว้วางใจทางการเมืองไม่ได้เกิดจากคำพูดหรือการประชาสัมพันธ์เพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ประชาชนสามารถสัมผัสได้ผ่านการบริการ การสื่อสาร และการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐ หากผู้ปกครองรับฟังประชาชนอย่างจริงจัง ให้บริการอย่างทั่วถึง และไม่เลือกปฏิบัติ ย่อมช่วยสร้างเงื่อนไขให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อการบริหารงานของรัฐมากขึ้น ทั้งนี้ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต้องไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรือสร้างความนิยมส่วนบุคคล แต่ต้องยึดหลักความเสมอภาคและประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ (สมคิด สติยธรรม, 2558)

3. หลักธรรมาภิบาลกับการควบคุมและตรวจสอบอำนาจรัฐ หลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ให้ความสำคัญกับความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม ความคุ้มค่า และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน แม้หลักธรรมาภิบาลจะเป็นกรอบการบริหารภาครัฐมิใช่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่สามารถนำมาบูรณาการกับพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการใช้อำนาจอย่างมีคุณธรรมและมีระบบตรวจสอบที่ชัดเจนได้ความโปร่งใสช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและทำความเข้าใจการตัดสินใจของรัฐ ความรับผิดชอบทำให้ผู้ใช้อำนาจต้องชี้แจงผลการปฏิบัติงานและยอมรับผลที่เกิดจากการตัดสินใจของตน ส่วนหลักนิติธรรมช่วยให้การใช้อำนาจเป็นไปตามกฎหมายและไม่เลือกปฏิบัติ ขณะที่การมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เสนอปัญหา และติดตามการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐได้อย่างเหมาะสม

เมื่อนำหลักธรรมาภิบาลมาพิจารณาร่วมกับทศพิธราชธรรมและสังคหวัตถุ 4 จะเห็นได้ว่าการบริหารงานที่มีคุณธรรมจำเป็นต้องมีทั้งจิตสำนึกของผู้ใช้อำนาจและกลไกเชิงสถาบันที่ทำให้การใช้อำนาจอยู่ภายใต้กติกา คุณธรรมช่วยกำกับเจตนาและพฤติกรรมของผู้ปกครอง ส่วนหลักธรรมาภิบาลช่วยกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานและสร้างกระบวนการตรวจสอบที่ประชาชนเข้าถึงได้ การบูรณาการทั้งสองด้านจึงช่วยลดช่องว่างระหว่างสิ่งที่ผู้ปกครองกล่าวอ้างกับสิ่งที่ปฏิบัติจริง และสร้างพื้นฐานให้ความชอบธรรมทางการเมืองตั้งอยู่บนความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ พุทธธรรมสามารถเป็นแนวทางส่งเสริมจริยธรรมของผู้ใช้อำนาจรัฐ ขณะที่หลักธรรมาภิบาลช่วยสร้างเงื่อนไขให้การใช้อำนาจมีความโปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ การฟื้นฟูความชอบธรรมทางการเมืองจึงควรดำเนินการทั้งในระดับบุคคลและระดับระบบ โดยไม่คาดหวังให้คุณธรรมของผู้นำเพียงอย่างเดียวแก้ไขปัญหาทางการเมืองทั้งหมด (สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย, 2557)

การประยุกต์พุทธธรรมเพื่อฟื้นฟูศรัทธาทางการเมือง

การฟื้นฟูศรัทธาทางการเมืองจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งแก้ไขทั้งสาเหตุของความไม่ไว้วางใจและเงื่อนไขที่ทำให้ประชาชนสามารถเชื่อมั่นต่อการใช้อำนาจรัฐได้อีกครั้ง การนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้จึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการส่งเสริมให้ผู้ปกครองเป็นคนดีในเชิงนามธรรม แต่ควรแปลงหลักธรรมให้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ทั้งในด้านคุณธรรมของผู้นำ การบริหารงานของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ

1 การพัฒนาคุณธรรมและความรับผิดชอบของผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการเมืองเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจที่ส่งผลต่อประชาชน การฟื้นฟูศรัทธาจึงควรเริ่มจากการส่งเสริมให้ผู้นำตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยนำทศพิธราชธรรมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะความซื่อตรง การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การควบคุมตนเอง และการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างในทางปฏิบัติ ผู้นำควรหลีกเลี่ยงการใช้ตำแหน่งเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตนหรือเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง ควรเปิดเผยเหตุผลในการตัดสินใจที่สำคัญ ยอมรับข้อผิดพลาดเมื่อเกิดปัญหา และชี้แจงแนวทางแก้ไขต่อสาธารณะ นอกจากนี้ ควรใช้เหตุผลและข้อมูลประกอบการตัดสินใจ แทนการใช้อารมณ์หรืออคติส่วนบุคคล โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับคำวิจารณ์หรือความขัดแย้งทางการเมืองการพัฒนาคุณธรรมของผู้นำในลักษณะนี้ช่วยให้ประชาชนสามารถประเมินความรับผิดชอบจากการกระทำที่ปรากฏจริง ไม่ใช่จากคำประกาศหรือภาพลักษณ์เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมคุณธรรมต้องดำเนินการควบคู่กับการกำหนดมาตรฐานจริยธรรม การเปิดเผยผลการปฏิบัติงาน และการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค เพื่อให้ความดีของผู้ปกครองเป็นสิ่งที่แสดงออกผ่านการปฏิบัติและสามารถตรวจสอบได้ (ไชย ญ พล, 2537)

2. การบริหารงานของรัฐด้วยความสุจริต โปร่งใส และเป็นธรรม การบริหารงานของรัฐเป็นส่วนสำคัญที่ประชาชนใช้ประเมินว่าผู้ปกครองสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากน้อยเพียงใด หากหน่วยงานของรัฐทำงานล่าช้า ขาดความโปร่งใส หรือให้บริการโดยเลือกปฏิบัติ ย่อมส่งผลต่อความไว้วางใจของประชาชน ดังนั้น การประยุกต์พุทธธรรมในการบริหารงานของรัฐควรมุ่งสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ยึดความสุจริต ความเสียสละ และประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการให้บริการสาธารณะ โดยทานสะท้อนถึงการแบ่งปันทรัพยากรและการช่วยเหลือประชาชนอย่างเหมาะสม ปิยวาจาช่วยส่งเสริมการสื่อสารที่สุภาพและชัดเจน อตถจริยาช่วยเน้นการลงมือแก้ไข้ปัญหาให้เกิดประโยชน์จริง และสมานัตตตาช่วยส่งเสริมการปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอภาค เมื่อนำหลักธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักธรรมาภิบาล หน่วยงานรัฐควรเปิดเผยข้อมูลการใช้งบประมาณ กำหนดขั้นตอนการให้บริการที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล และจัดให้มีช่องทางร้องเรียนที่สามารถติดตามผลได้ การบริหารงานของรัฐควรให้ความสำคัญกับการประเมินผลจากประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจริง ไม่ใช่พิจารณาจากจำนวนโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการเพียงอย่างเดียว หน่วยงานที่รับผิดชอบควรชี้แจงเป้าหมาย ผลการดำเนินงาน ปัญหา และข้อจำกัดอย่างตรงไปตรงมา หากเกิดข้อผิดพลาดควรมีมาตรการแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำ การ

ดำเนินงานเช่นนี้ช่วยให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการใช้ทรัพยากรสาธารณะ และมีข้อมูลประกอบการประเมินความรับผิดชอบของรัฐอย่างมีเหตุผล (ไชยวัฒน์ คำชูและคณะ, 2545)

3. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยเมตตาและความเคารพซึ่งกันและกัน ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยในระบอบประชาธิปไตย การฟื้นฟูศรัทธาทางการเมืองจึงต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการบริหารประเทศ ไม่ใช่จำกัดบทบาทของประชาชนไว้เพียงการเลือกตั้งเท่านั้น การมีส่วนร่วมควรครอบคลุมการเสนอปัญหา การแสดงความคิดเห็น การติดตามนโยบาย และการตรวจสอบการทำงานของผู้แทนและหน่วยงานรัฐ หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาใช้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะปิยวาจาและสมานัตตตา ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศของการสนทนาอย่างสุภาพและการยอมรับความแตกต่าง ขณะเดียวกัน หลักเมตตาและกรุณาช่วยเตือนให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการทางการเมืองคำนึงถึงความทุกข์และความต้องการของผู้อื่น ไม่มุ่งเอาชนะกันเพียงอย่างเดียว ส่วนหลักปัญญาช่วยให้ประชาชนพิจารณาข้อมูลอย่างรอบคอบ แยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น และตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอคติหรือความรู้สึกส่วนตัว หน่วยงานรัฐควรจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นที่ประชาชนเข้าถึงได้ เปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นก่อนการตัดสินใจ และชี้แจงว่าข้อเสนอของประชาชนได้รับการนำไปพิจารณาอย่างไร สำหรับประชาชนเอง ควรเคารพสิทธิของผู้อื่นที่เห็นต่าง ตรวจสอบข้อมูลก่อนเผยแพร่ และใช้สิทธิเสรีภาพโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ช่วยให้ประชาชนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับนโยบาย แต่เป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความไว้วางใจทางการเมือง (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล, 2548)

4. การสร้างระบบตรวจสอบอำนาจควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรม แม้คุณธรรมจะมีความสำคัญต่อการใช้อำนาจทางการเมือง แต่การพึ่งพาความดีของบุคคลเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ เพราะการเมืองเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ ความขัดแย้ง และการตัดสินใจที่ส่งผลต่อคนจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีระบบตรวจสอบและถ่วงดุลที่เป็นอิสระและทำงานได้จริง เพื่อให้การใช้อำนาจอยู่ภายใต้กฎหมายและสามารถรับผิดชอบต่อประชาชนได้ การประยุกต์พุทธธรรมในด้านนี้สามารถเริ่มจากหลักอคติ 4 ได้แก่ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ ซึ่งหมายถึงความลำเอียงเพราะความชอบ ความโกรธ ความหลง และความกลัว หลักธรรมดังกล่าวช่วยเตือนให้ผู้ใช้อำนาจตระหนักถึงอคติที่อาจส่งผลต่อการตัดสินใจ เช่น การให้ประโยชน์แก่บุคคลใกล้ชิด การลงโทษผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่าง หรือการไม่กล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้องเพราะเกรงกลัวผลกระทบต่อนตนเอง ควรส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลของรัฐ การตรวจสอบงบประมาณ การกำหนดขั้นตอนการตัดสินใจที่ชัดเจน และการจัดให้มีช่องทางร้องเรียนที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ หน่วยงานตรวจสอบควรปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายอย่างเป็นธรรม ขณะที่ผู้ใช้อำนาจต้องยอมรับการตรวจสอบและชี้แจงข้อสงสัยด้วยข้อมูลและเหตุผล นอกจากนี้ ควรคุ้มครองสิทธิของผู้ที่เปิดเผยข้อมูลการทุจริตหรือแจ้งเบาะแสโดยสุจริต เพื่อให้การตรวจสอบสามารถดำเนินไปได้โดยไม่ถูกขัดขวาง การส่งเสริมคุณธรรมควบคู่กับระบบตรวจสอบจะช่วยลดการพึ่งพาความไว้วางใจในตัวบุคคลเพียงอย่างเดียว และเปลี่ยนความศรัทธาทางการเมืองให้ตั้งอยู่บนหลักประกันที่ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ กล่าวคือ

ผู้ปกครองไม่เพียงต้องแสดงให้เห็นว่าตนมีคุณธรรม แต่ต้องยอมรับกติกาเดียวกันกับประชาชน เปิดเผยการใช้
อำนาจ และรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

การประยุกต์พุทธธรรมเพื่อฟื้นฟูศรัทธาทางการเมืองจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเชื่อมโยงกันทั้งใน
ระดับบุคคล ระดับการบริหาร และระดับโครงสร้างทางการเมือง ทศพิธราชธรรมช่วยกำกับคุณธรรมของผู้นำ
สังคหวัตถุ 4 ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และการบริการที่คำนึงถึงประชาชน หลักเมตตาและปัญญาช่วย
สนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ ขณะที่หลักอคติ 4 ช่วยเตือนให้ระมัดระวังความลำเอียงในการใช้
อำนาจ เมื่อหลักธรรมเหล่านี้ดำเนินควบคู่กับความโปร่งใส หลักนิติธรรม และระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ
ย่อมช่วยสร้างเงื่อนไขให้ความไว้วางใจทางการเมืองเกิดขึ้นจากการปฏิบัติที่รับผิดชอบและความชอบธรรม

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 พุทธธรรม 4 มิติ เพื่อฟื้นฟูศรัทธาทางการเมือง

สามารถอธิบายได้ว่า องค์ความรู้ใหม่นี้แสดงให้เห็นว่า การฟื้นฟูศรัทธาทางการเมืองของประชาชนไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการสร้างภาพลักษณ์หรือการให้คำมั่นสัญญาของผู้มีอำนาจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล เพื่อให้การใช้อำนาจทางการเมืองมีคุณธรรม โปร่งใส เป็นธรรม และสามารถตรวจสอบได้ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 มิติคุณธรรมของผู้นำ เป็นการนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครอง โดยมุ่งเน้นความซื่อสัตย์สุจริต การเสียสละ การมีความรับผิดชอบ และการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตัวผู้นำและการใช้อำนาจทางการเมือง

มิติที่ 2 มิติการบริหารงานที่เป็นธรรม เป็นการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ร่วมกับหลักธรรมาภิบาล เพื่อส่งเสริมการบริหารงานภาครัฐที่โปร่งใส ให้บริการประชาชนอย่างเสมอภาค ลดการเลือกปฏิบัติ และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้

มิติที่ 3 มิติการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการนำหลักเมตตาและปัญญามาส่งเสริมให้ประชาชนรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง เคารพสิทธิของผู้อื่น ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง

มิติที่ 4 มิติการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ เป็นการนำหลักอคติ 4 มาใช้ลดความลำเอียงในการตัดสินใจและการใช้อำนาจ ควบคู่กับกฎหมายและกลไกตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบและสร้างความโปร่งใสในการบริหารประเทศ

องค์ประกอบทั้ง 4 มิติจะเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมีหลักประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลเป็นกลไกสำคัญในการกำกับใช้อำนาจ ขณะที่หลักพุทธธรรมทำหน้าที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครองและประชาชน เมื่อทุกมิติได้รับการดำเนินการอย่างจริงจัง จะนำไปสู่ผลลัพธ์สำคัญ ได้แก่ ความชอบธรรมในการใช้อำนาจ ความไว้วางใจของประชาชน ความเป็นธรรมในสังคม และการพัฒนาทางการเมืองอย่างยั่งยืนหัวใจสำคัญของภาพนี้คือ การฟื้นฟูศรัทธาทางการเมืองต่ออาศัยทั้งคุณธรรมของผู้มีอำนาจ การบริหารงานที่เป็นธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน และกลไกตรวจสอบที่เข้มแข็งโดยหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางส่งเสริมคุณธรรม ส่วนหลักประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลเป็นกลไกคุ้มครองสิทธิและกำกับการใช้อำนาจ เพื่อให้ศรัทธาของประชาชนเกิดจากการกระทำที่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่เพียงคำกล่าวอ้างหรือคำสัญญาทางการเมือง

สรุป

วิกฤตศรัทธาทางการเมืองเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตยและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน โดยมีสาเหตุจากการใช้อำนาจที่ขาดความรับผิดชอบ การทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่โปร่งใส ความไม่เป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมาย และข้อจำกัดของกลไกตรวจสอบอำนาจรัฐ ปัญหาเหล่านี้ทำให้ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจต่อผู้ปกครอง รัฐบาล และสถาบันทางการเมือง ส่งผลให้ความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนลดลง และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม ดังนั้น การฟื้นฟูศรัทธาทาง

การเมืองจึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการเปลี่ยนตัวผู้นำหรือการปรับปรุงกฎหมาย แต่ต้องดำเนินการควบคู่กันทั้งการพัฒนาคุณธรรมของผู้ใช้อำนาจ การปรับปรุงระบบบริหารงานภาครัฐ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

พุทธธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางส่งเสริมจริยธรรมทางการเมืองและสร้างความไว้วางใจของประชาชน โดยมุ่งพัฒนาความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ควบคู่กับหลักประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล จากการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่เรื่อง “พุทธธรรม 4 มิติ เพื่อฟื้นฟูศรัทธาทางการเมือง” ประกอบด้วย มิติที่หนึ่ง คุณธรรมของผู้นำ โดยใช้หลักทศพิธราชธรรมส่งเสริมความซื่อตรง การเสียสละ และความรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวม มิติที่สอง การบริหารงานที่เป็นธรรม โดยประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ร่วมกับหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้การบริหารงานมีความโปร่งใส บริการประชาชนอย่างเสมอภาค และสามารถตรวจสอบได้ มิติที่สาม การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้หลักเมตตา กรุณา และปัญญา ส่งเสริมการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การใช้เหตุผล และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ และมิติที่สี่ การตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ โดยนำหลักออคติ 4 มาเป็นแนวทางลดความลำเอียงในการตัดสินใจ ควบคู่กับกลไกตรวจสอบตามกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบทั้งสี่มีความสัมพันธ์เกื้อหนุนกัน โดยคุณธรรมของผู้นำเป็นพื้นฐานของการใช้อำนาจอย่างรับผิดชอบ การบริหารงานที่เป็นธรรมช่วยให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาค การมีส่วนร่วมช่วยให้การตัดสินใจของรัฐตอบสนองต่อความต้องการของสังคม และการตรวจสอบถ่วงดุลช่วยป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ ทั้งหมดนี้ต้องดำเนินควบคู่กับหลักประชาธิปไตยที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และหลักธรรมาภิบาลที่ส่งเสริมความโปร่งใสและความรับผิดชอบ

กล่าวโดยสรุป การฟื้นฟูศรัทธาทางการเมืองอย่างยั่งยืนต้องอาศัยทั้งคุณธรรมของผู้ใช้อำนาจและระบบการเมืองที่เป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยพุทธธรรมทำหน้าที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาจริยธรรม ขณะที่หลักประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลเป็นกลไกกำกับการใช้อำนาจให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผลที่คาดหวังคือการเสริมสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐ เพิ่มความไว้วางใจของประชาชน ลดความรู้สึกไม่เป็นธรรม และส่งเสริมการพัฒนาทางการเมืองอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ศรัทธาทางการเมืองที่แท้จริงไม่ใช่การเชื่อมั่นในผู้ปกครองโดยปราศจากข้อสงสัย แต่เป็นความไว้วางใจที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่อย่างสุจริต มีความรับผิดชอบ และสามารถตรวจสอบได้อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

ไชย ณ พล. (2537). *การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

ไชยวัฒน์ คำชูและคณะ. (2545). *ธรรมาภิบาล การบริหารการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: น้ำฝน.

ธเนศวร์ เจริญเมือง . (2540). *100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม Participatory Democracy*

Democracy. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2558). การปฏิรูปการเมืองไทยว่าด้วยการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย: เส้นทางใหม่ที่ดีกว่า. *รัฐศาสตร์*, 3 (11), 9-34.

พระครูธรรมธรรววุฒิจิตตญาณ (สุวรรณจุ). (2566). วิฤตศรัทธาของประชาชนที่มีต่อระบบการเมืองการปกครองไทยในปัจจุบัน. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 3(6), 1-12.

พระราชวรมนี ประยุทธ์ ปยุตโต. (2526). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิ.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2552). *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย. (2557). *หลักการสากลของธรรมาภิบาล*. กรุงเทพฯ: สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย.

สมคิด สติยธรรม. (2558). หลักธรรมทางการเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รัฐศาสตร์.

สำนักวิจัย ซูเปอร์โพล. (2568). วิฤตศรัทธาจัดตั้ง ‘ซูเปอร์โพล’ เผยการเมืองเข้าสู่ทางตัน. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaipost.net/politics-news/787401/>.

อริย์รัช แก้วเกาะสบ้า. (2559). *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.